

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията на Николаос Влахакис
Законът на народите (Jus Gentius) в ерата на глобализацията
Аспекти от философията на Джон Ролс и Юрген Хабермас в международните
отношения

Предложената на нашето внимание дисертация се състои от Увод, пет глави и Заключение, общо в размер на 276 стр. В библиографията са посочени заглавията на 171 публикации, цитирани в дисертацията. Първа глава е посветена на приноса на Джон Ролс сред съвременните либерални теории за международния ред. Обърнато е особено внимание на приемствеността между схващанията на американския философ по тази проблематика и концепцията на И. Кант за вечния мир. Н. Влахакис, също така, убедително представя „Законът на народите“ на Ролс като приложение на неговата теория на политическия либерализъм в сферата на международните отношения. Втора глава представя развитието на диалогичната морална философия на Юрген Хабермас в нейната приемственост с възгледи на Хегел и Кант и също така, като основа за неговата политико-философска концепция за конституционната демокрация, включително за неговите идеи за интернационализиране на този модел. В същата глава е разгледан и известният дебат между Хабермас и Ролс по повод на книгата на последния „Политическият либерализъм“.

В трета глава авторът се занимава с проблематиката на глобализацията, като обръща особено внимание на т. нар. „хуманитарен интервенционизъм“ в качеството му на парадигма, характерна за глобализирания правен ред. Предмет на изследване в четвърта глава е космополитизмът. Н. Влахакис подчертава различието между правен и морален космополитизъм, като прави извода, че един проект за глобална справедливост не може да бъде реализиран, ако не се премине от разпределителна към преразпределителна такава справедливост. В пета глава се осъществява рефлексия в по-общ план върху отношенията либерализъм – модерност. Авторът се ангажира с тезата, че съвременният либерализъм е в процес на трансформация като постлиберален наратив, а също с позицията, че „...глобализираната демокрация е самореализираща се бездържавна ситуация, в която държавните участници се сливат с недържавните действащи лица и глобалното гражданско общество, което играе по-активна роля в международните дела“ (Автореферат, с. 8).

Изследването на Н. Влахакис е ситуирано в идейната отправна рамка на едно прастаро противоречие в международната политика – между идеализма и реализма. Не случайно авторът започва своето изложение с препратка към историята на Древна Гърция. Става дума за „колизията“ между хуманистичните ценности, от една страна и егоистичните интереси на отделните държави, от друга. Или, в още по-общ план – между отдаване приоритет на политики от типа „печеля-печелиш“ и отдаване приоритет на политики от типа „печеля-губиш“. И вече по-конкретно, дисертацията е посветена основно на развитието на либералната тенденция в уреждането на международните отношения – тенденция на установяване и поддържане на устойчив мир и глобална справедливост в духа на Кантовия идеал. Като биват изследвани на първо място концепциите по тези проблеми на двама от най-видните либерални мислители от последните десетилетия – Джон Ролс и Юрген Хабермас.

Дисертацията е посветена на изяви на либерализма пред лицето на сериозни предизвикателства в наши дни. „Западните“ международни политики все по-често се сблъскват със съпротиви от религиозно-екстремистко и националистическо естество. В самия Европейски съюз се изявяват все по-неприкрито егоистични тенденции в поведението на отделни държави – в духа на традиционната “Realpolitik”. Как в тази ситуация бихме могли да гледаме сериозно на едни – поне на пръв поглед – утопични модели на глобална справедливост и международна конституционна демокрация?

Основно достойнство, по мое мнение, на дисертацията е, че концепциите на Ролс и Хабермас относно международния световен ред са разгледани, и то по много задълбочен и убедителен начин, в приемственост както с философските възгледи на единия и на другия като цяло, така и със съответните положения от философията на Кант. Извадени от този контекст, въпросните модели биха могли да изглеждат наивно доктринерски. Представени обаче в смислова обвързаност с комплекси от идеи, които са засвидетелствали в много отношения през годините своята годност да служат като отправна рамка за осмисляне на социалните процеси, а и за формиране на успешни политики, „визиите“ на двамата философи за установяване на справедлив и устойчив международен ред „си тежат на мястото“.

Тези два модела заслужено са на преден план на вниманието, както на теоретици, така и на политици, не само поради престижа на техните автори, но и с оглед на тяхното съдържание. И за философията на късния Ролс (от „Политическият либерализъм“ насам), и за тази на Хабермас е характерен стремеж към съчетаване на либералния универсализъм със зачитане на общностни, културни, плуралистични ценности. Това личи и в концепцията на Ролс за „консенсуса на припокриването“, и в неговото „provisio“ от „Идеята за публичен разум“, и в концепцията на Хабермас за отношението между етико-политически и морални дискурси от „Фактичност и валидност“. Именно тази „отвореност“ към културното многообразие на обществения живот прави либералните възгледи на двамата подходяща основа за изграждане на модели за уреждане на международните отношения от типа на „печеля – печелиш“. Прави чест на дисертанта, че се ориентирал именно към тези концепции, за да изследва на тяхна основа възможностите от либерални позиции да се разработват „идеалистични“ международни политики.

В тази връзка обаче бих отбелязал известен дефицит на критичност в неговото отношение към теориите на Ролс и Хабермас. Наистина, той в никаква степен не изпада в апологетика по отношение на тях, привежда не един и два критични коментара по техен адрес на други автори. Но по мое мнение Н. Влахакис сякаш не забелязва един много сериозен недостатък на тези либерални философии. А именно, че и Ролс, и Хабермас изхождат от разбирането за единна публичност – за публична сфера, в която превъзходството на по-добрия аргумент се признава от всеки добросъвестен участник в публичната комуникация. А реалността далеч не е такава, което през последните години е било предмет на множество изследвания. Така че невъзможността да се осъществява безпрепятствено аргументативна комуникация „надлъж и нашир“ поставя радикално под въпрос идеала за единен разумен международен ред, основан върху разбирателство между носителите на различни интереси и ценности.

От естеството на текста личи, а и професионалната биография на Н. Влахакис го подсказва, че дисертантът е избрал своята тема и се е занимавал с нея през годините не по „външна“ мотивация, т.е. просто за да придобие докторска степен. Вижда се, че него действително го е грижа как ще се развият международните отношения в глобален мащаб – дали ще бъдат удържани и дори, да се надяваме, ще вземат връх „идеалистичните“ международни политики, или постигнатото в позитивен план в някакъв момент ще рухне под натиска на „реалните“ егоистични интереси на отделни държави, под въздействието на деструктивни икономически сили и на цивилизационни сблъсъци.

Текстът без съмнение е разработен умело. В него е вложена и много ерудиция, за която свидетелстват не само цитираните публикации, но и самият начин, по който авторът се ориентира в проблематиката. С оглед на всичко това аз смятам, че тази дисертация дава напълно достатъчни основания Н. Влахакис да придобие образователната и научна степен „доктор“.

14.09.2020 г.

проф. дфн Пламен Макариев